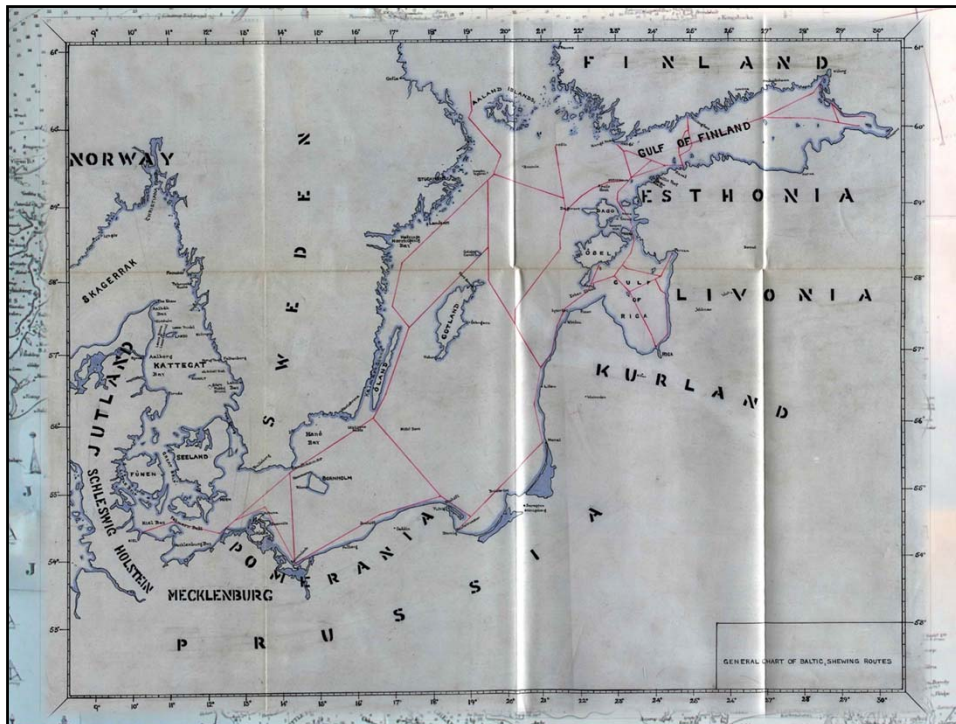

Mine småhistorier er i alt væsentligt korte resuméer af historier fra de to bøger fra Syddansk Universitetsforlag fra 2010 og fra tidligere i år.

Først meget kort om den strategiske ramme:

- Externe maritime stormagter som England ville helst kunne operere gennem Stræderne – eller som minimum kunne hindre anvendelsen af Skagerrak som udfaldsport for tyske (eller russiske) operationer i Nordsø eller Atlanten.
- Østersøstormagter som Tyskland ville helst kunne bevare egne muligheder for at anvende Skagerrak som udfaldsport – og som minimum hindre eksterne maritime magters operationer i Østersøen.
- Østersøstormagter allieret med eksterne maritime magter – som Rusland i 1914-17 – ønskede, at den allierede fik mulighed for at gennemføre operationer i Østersøen.
- Neutrale mindre Østersølande ved Stræderne – Danmark, Norge og Sverige - ønskede blot, at deres land- og søterritorium ikke blev anvendt af krigsførende stormagter mod modstanderen.

Prinsessens velkomne intrige

- Prinsesse Marie af Orleans, gift med Chr. 9's søn, kommandør, senere admiral Prins Valdemar.
- Hendes glæde, da hun i sommeren 1891 konstaterede udviklingen mod en fransk-russisk alliance. Intrigerede for at få Danmark gjort til en del af samarbejdet. Hendes aktiviteter blev erkendt af den tyske gesandt, der i december 1891 rapporterede om disse. Kejser Wilhelm II noterede på notatet, at Danmark ville slutte sig til Tysklands fjender. Gesandten fulgte også andre tysk fjendtlige aktiviteter tæt.
- Kommandør Alfred von Tirpitz blev i disse måneder headhunted af kejser Wilhelm II til at opbygge den tyske flåde til en stormagtsstyrke. Tirpitz startede 21.1.1892 som stabschef i den tyske marineoverkommando.
- 24.5 besluttede denne kommando, at Danmark, som en mulig russisk-fransk allieret på forbindelseslinjen mellem de to lande, skulle inddrages i krigsplanlægningen. Landet skulle angribes i mobiliseringsfasen.
- I juni 1892 blev den næsten færdige nye Københavns Fæstning gennemrekognosceret af en tysk marineofficer og en generalstabsofficer fra hæren i fællesskab. Fæstningens styrker og svagheder blev klarlagt.

Tysk plan mod Danmark 1897-98

- I 1895 blev Kielerkanalen åbnet, hvilket gjorde at den tyske flåde – som den eneste – havde to udfaldsporte til/tilbagegangsruiter fra Nordsøen.
- Som følge af en konfrontation om indflydelsen i Sydafrika omkring nytår 1896 blev England valgt som dimensionerende mulig fjende for opbygningen af den tyske flåde. En søkrig mod England forudsatte fri anvendelse af den jyske østkyst til baser samt spærring af stræderne.
- Tysk støtte til Transvaal fortsatte det næste par år, og krigsplanlægning mod England blev nu indledt. Som en del af denne planlægning udarbejdede den tyske hærs generalstab og marinens overkommando nu en skitseplan for angreb på Danmark. I 1897-98 blev skitseplanen færdiggjort: Bombardementstrussel mod København, afskæring af Sjælland fra mobiliseringsstyrker fra andre landsdele, landsætning ved/i Køge og landsætning af strategisk kupstyrke i/ved Dragør. Alt før mobilisering for at hindre en bemanning af fæstningen.

- Den tyske hær blev snart meget skeptisk med hensyn til planen, for hvordan fik man styrkerne hjem fra Sjælland, efter den britiske flåde dukkede op. Hæren kunne heller ikke være sikker på, at angrebet blev udført som kupangreb, og så havde man væsentlige styrker låst fast foran Københavns Fæstning, langt væk fra hovedfronterne mod Frankrig og Rusland.
- I foråret 1899 var den tyske flådeledelse blevet reorganiseret, så der til afløsning af Marinens Overkommando var etableret en Admiralstab, der var en ren planlægnings- og føringsstab. I august 1902 blev den ambitiøse og energiske Wilhelm Büchsel chef for denne. Han arbejdede nu ihærdigt mod at få bundet hæren til erobringen af Danmark, så Tyskland kunne få effektiv kontrol over stræderne.
- Hans modspiller var generalstabschefen Albert von Schieffen, der havde været i stillingen siden 1891. Han var stærk skeptisk over for idéen om at binde væsentlige styrker andre steder end hovedfronterne i vest og øst, hvor man i forvejen var for svar til at sikre en tysk hær.
- I vinteren 1904-05 så man det i Berlin som muligt, at den internationale krise skabt af den russisk-japanske krig ville udløse en britisk indtrængen gennem stræderne og angreb på både Tyskland og Rusland. Admiralstabschef, den aktivistiske Büchsel, fik kejseren til at tvinge Schieffen til at lave en plan for et angreb mod Danmark. Planen indebar, at to armékorps blev bundet til operationen.
- 7. Februar understregede Schieffen over for kejseren, at den fransk-britiske Entente Cordiale fra året før ville betyde, at Frankrig ville blive inddraget i en tysk-britisk krig. Turde kejseren tage ansvaret for, at to muligt afgørende armékorps blev misanvendt mod

Danmark?

- Den vægelsindede kejser omgjorde nu sin beslutning. Hæren skulle ikke planlægge mod Danmark, og 20. februar meddelte Büchsel kejseren, at dette umuliggjorde tyske marineoperationer i Kattegat. Schlieffen havde effektivt udmanøvreret marinen – til egen og Danmarks fordel.

- I januar 1905 havde Danmark fået en ny venstregering under Jens Christian "IC" Christensen. Han så det som afgørende at få en kompromisløsning på forsvarsspørgsmålet, og efter De Radikale i raseri udskildte sig af Christensens del af Venstre i foråret, var han stærk nok til at indgå de nødvendige kompromisser med Hæren og Højregrupperne.
- Han arbejdede dels ved at accelerere arbejdet i den siddende Forsvarskommission af 1902, dels ved direkte forhandlinger med hærens totalt dominerende personlighed gennem et årti, generalløjtnant Arnold A. B. Kühnel.
- Samtidig tog udnyttede IC det forhold, at Krigsministeriets ledende embedsmand, kaptajn Louis C. F. Lütken, var bekendt med den nyudnævnte tyske generalstabschef, Helmuth Moltke.
- Lütken garanterede under møder i København og Berlin i 1906-07 den dansktalende Moltke, at Danmark aldrig ville indtræde blandt Tysklands fjender. Landet forsvar ville blive indrettet og indsat til neutralitetsforsvar mod alle angreb, også britiske.
- Uden at vide dette konsoliderede IC's løfter den tyske hærs sejr over marinen, hvilket betød, at dansk neutralitet som udgangspunkt skulle accepteres, fordi hæren ikke kunne afse styrker til en så uvæsentlig opgave.

Churchills ambitioner primo 1913 – medio 1914 – og Jellicoes afvisning

- Nogenlunde samtidig – i 1907 – nåede den britiske flådeledelse igennem sine studier til en erkendelse af den store risiko og de problemer, der var forbundne med at trænge ind gennem de danske stræder, før den tyske flåde var tilføjet et afgørende nederlag.
- Indtil vinteren 1912-13 var denne opfattelse resultatet af diskursen mellem den britiske flådes chefer og de primære planlæggerne, der fastlagde flådens operationer i en fremtidig krig. Planlæggernes indflydelse kulminerede med den krigsplan – den første skriftlige plan for en krig mod Tyskland – som blev udarbejdet i november 1912 som en reaktion på den stadig skærpede internationale krise, der var en følge af Tyrkiets nederlag i 1. Balkankrig, der var startet i oktober.
- I krigsplanen skulle Hjemmeflåderne være klar til at nedkæmpe den tyske Højsøflåde, hvis den kom ud, men i øvrigt skulle man ødelægge tysk økonomi ved blokadelinjer i Kanalen samt mellem Skotland og Norge og ved opbringning af alle tyske skibe på verdenshavene.
- En så passiv optræden var imidlertid uacceptabel for den Winston Churchill, der havde været marineminister siden oktober 1911. Han var særdeles ambitiøs, utålmodig og aktivistisk – husk han var ex-husarofficer. Flåden – og derigennem han selv – skulle ses at gøre noget dramatisk for sejren tidligt i en – forventelig – kort storkrig.

- I vinteren 1913 og indtil efter krigsudbruddet i 1914 allierede han sig med primært yngre søofficerer i en søgen efter aggressive alternativer til krigsplanen, herunder operationer i Kattegat under udnyttelse af norsk, svensk eller dansk territorium.
- Hans ambitioner blev dog blokeret ved, at han ved krigsudbruddet udnævnte admiral John Jellicoe som chef for hovedflåden, og admiralen vetoede effektiv risikabel operativ optræden.
- Derfor søgte Churchill snart berømmelse ved Antwerpen og senere ved Dardanellerne. Godt for Danmark.

- Selv om storadmiral Prins Heinrich efter sin periode som den første Chef for Højsøflåden fra 1906 til 1909 blev betragtet som ret uduelig af sine admiralskolleger, kunne man ikke have en kejserbror uden kommando, og Heinrich blev Chef for Østersøflåden 31.7.1914.
- I nervøsitet over sin kommandos svaghed blev hans reaktion på det kommende krigsudbrud med England 4. august, at han:
 - Beordrede minering af Langelandsbæltet, herunder på dansk territorium, med skibe under dansk flag.
 - Beordrede det tyske udenrigsministerium, der på det tidspunkt kun var et ekspeditionskontor for værnskommandoerne, til at bede danskerne om at minere stræderne mod begge sider.
- Danskerne vidste ikke, at der ikke var magt bag noten, og at man blot kunne ignorere denne pga. den tyske hærs veto mod operationer mod Danmark, og man besluttede at efterkomme ønsket på trods af, at dette var i direkte modstrid mod landets neutralitetserklæring.
- Den danske regeringsbeslutning blev manipuleret frem af viceadmiralen, der ønskede en dansk neutralitetsforsvarsdoktrin, der var tillidsskabende over for Tyskland. Hvis man kom i krig med England ville Danmark blive retableret ved en britisk sejr, hvis man kom i krig med Tyskland og det land vandt, var det slut med Danmark.
- Storebælt blev hurtigt spærret, og halvdelen af flådens kampenheder blev deployeret dertil med ordre til at forsvare spærringen mod passageforsøg. Lillebælt blev spærret symbolsk på en måde, der tillod tyskerne fri anvendelse af strædet.

- Snart erkendte tyske flådemyndigheder, at spærringen af Storebælt begrænsede deres operative handlefrihed i uheldig grad, men da var det for sent.

- Om eftermiddagen 19. oktober indgik kaptajn Cai Schaffalitzky de Muckadell på HAVMANDEN som forreste båd i undervandsflottillens øvelse i bekæmpning af en britisk bombardementsflåde på vej til København. Flotillechefen, kaptajn Hjalmar Rehnitz, havde egentlig planlagt at lede øvelsen fra positionen, men var blevet forhindret.
- Pludselig observere man to torpedospor på vej mod HAVMANDEN, en torpedo gik i stå i overfladen, meden den anden strejfede kølen og detonerede mod kysten. Det forhold, at den britiske flåde havde glemt at kompensere for, at krigshovederne på torpedoerne var tungere end øvelshovederne, betød, at vi ikke mistede vor førende kommende maritime drengébogsforfatter.
- Det var Martin Nasmith, kaptajnen på den britiske undervandsbåd E.11, der havde angrebet HAVMANDEN, som han pga. et fejlagtigt fjernkendingsbillede og 3-tallet på den danske båds tårn opfattede som U3. Han var ved afgang fra Harwich blevet sinket af maskinskade, og de to andre undervandsbåde på vej til Østersøen, E.1 og E.9, der var sluppet ind de foregående nætter, havde fremkaldt en så kraftigt patruljering i Kattegat, at Nasmith efter angrebet på HAVMANDEN vendte om. Han fik snart Victoria Cross pga. sin indsats ved operationer i Marmarahavet hinsides Dardanellerne.
- De tre undervandsbåde til Østersøen var den eneste offensive handling, som Churchill og hans unge allierede, undervandsbådschefen, flotilleadmiral Roger Keyes, havde været i stand til at få Jellicoe til at acceptere.
- Et år senere lykkedes det at få yderligere tre E-kassebåde til Østersøen, hvis indsats ramte den tyske flåde og malmtrafikken langs den svenske østkyst hårdt, og yderligere fire, mindre undervandsbåde af C-klassen nåede Østersøen fra nord via det nordrussiske

kanalnet.

- I august 1916 var den tyske hær i krise på grund af, at alle mandskabsreserver var forbrugt på Vestfronten ved Verdun og Somme, og hærledelsen blev udskiftet med parret Hindenburg-Ludendorff fra Østfronten.
- Straks forværredes krisen af, at det hidtil neutrale Rumænien gik ind i krigen og angreb Østrig-Ungarn. De allersidste tyske reserver måtte indsættes i forsvar og modoffensiv på Balkan. Man måtte klart forberede sig mod, at neutrale gik ind i krigen, og man forudså at Holland og Danmark blev så pressede, når man som planlagt genoptog den uindskrænkede ubådskrig, at de gik ind i krigen på Ententens side.
- Derfor indledtes krigsplanlægning mod de to lande, for Danmarks vedkommende for defensive og offensive operationer ved landegrænsen, minering af det nordlige Kattegat og skibs- og luftbombardement af København, der skulle hindre, at der blev flyttet styrker fra Sjælland til Jylland. Pga. risikoen fra miner i Køge Bugt og de nye kystværker ved Dragør og Kongelund opgav flådeplanlæggerne dog idéen om skibsbombardement.
- Samtidig med, at planen mod Danmark – "Fall J" – blev godkendt af kejseren i december 1916, blev den irrelevant, pga. at krisen blev afsluttet med Rumæniens knusende nederlag. I løbet af de næste måneder fik planen dog en ny og større rolle, idet et forværret forhold til Norge førte til udvikling af en krigsplan mod det land – "Fall N". Erobringen af Jylland var en forudsætning for sø- og luftoperationer mod Norge, og nu fandt Ludendorff de nødvendige hærstyrker til erobring af hele halvøen.
- Plan N og J blev holdt ajour indtil krigsafslutningen.

- Den 2.11.1917 om eftermiddagen dukkede en ret panikagtig Korvettenkapitän von Plessen op hos kaptajn Rechnitzer i Marineministeriet. Plessen var repræsentant i København for den tyske marineattaché til de nordiske lande, men reelt leder af den maritime efterretningstjeneste. En let britisk flådestyrke var om morgenen trængt frem til det sydlige Kattegat og havde sænket en tysk hjælpekyrdsler og nogle trawlere. Plessen havde af en tysk agent ved Göteborg fået meddelelse om, at en større britisk flåde var på vej mod syd.
- Rechnitzer fik i første omgang beroliget tyskerne ved at ringe til den svenske flådes Göteborg-afdeling og lade ham tale med den svenske kollega. Senere måtte man berolige tyskerne med i hemmelighed at give dem kopier af meldingerne fra danske fyrskibe, flådefartøjer og fyrtårne, der dækkede Skagerrak-Kattegat.
- Det, der faktisk skete med den britiske operation, var imidlertid den sidste lille rest af et massiv raid ind i den vestlige Østersø. Operation A.G. blev gennemført for at trøste den russiske marineattaché i London, efter den store operation var blevet aflyst 30.10.
- Den russiske leder Aleksandr Kerensyn var i oktober presset både af den tyske landgang på de estiske øer og af bolshevikerne. 19.10 bad han briterne om at sende flåden ind i Østersøen for at fjerne muligheden af en tysk offensiv mod Petrograd.
- I løbet af de efterfølgende dage lykkedes det for flådestabens aktivistiske planlægningschef, kontreadmiral Roger Keyes, at få godkendt det massive raid, som han selv skulle være chef for. Det skete på trods af hans foresatte, viceadmiral Sir Henry Olivers, modstand.
- Grunden til, at raidet aldrig fandt sted, var at det italienske nederlag fra 24.10 ved fronten

i Nordøst-Italien var langt mere interessant for den britiske premierminister end støtte til Rusland, fordi krisen her kunne anvendes i hans forsøg på at få fuld kontrol over hæren. Lloyd George var i øvrigt positivt indstillet over for bolsjevikkerne. Hans kontrol over flåden var allerede blevet sikret af den svækkelse af flådechefen Jellicoes position, som var blevet et resultat af tabene af handelsskibe under ubådskrigen siden februar.

- Det kom dog kun til at vare et godt år, før briterne var tilbage.
- Estiske intellektuelle, der var flygtet fra deres tyskbesatte land, havde i løbet af 1918 med succes lobbyet i London og Skandinavien for støtte til deres selvstændighedskrav over for såvel tyskerne som russerne. Herunder havde de understreget den støtte, der havde mødt i de nordiske lande.
- Problemet for briterne var, at de ikke selv kunne stille de styrker, der måtte afløse tyskerne og hjælpe med at holde bolsjevikkerne ude, og den 30.10.1918 bad de Stockholm, København og Christiania om at stille de nødvendige troppe - eller som minimum våben til esternes selvforsvar.
- Efter koordination med Norge og Sverige svarede Danmark, at den danske hær ikke kunne løse sådanne opgaver, at man ikke havde politisk hjemmel til at stille statens våben til rådighed, men der var mulighed for at købe våben hos den eneste danske private våbenproducent, "Riffelsyndikatet". Man gik så langt, som man mente at kunne i afvisning af de nu indlysende sejrige Ententemagter.
- Problemet forsvandt dog ikke. 21.11 bad briterne om at kunne anvende Københavns Havn som base under operationer i Østersøen mod Sovjetrusland og Tyskland. Den danske regering konstaterede den næste dag, at den kunne ikke afvise ønsket og 23.11 svarede man positivt.
- De første dele af den britiske Østersøeskadre ankom til Langelinje den 28.11. Man lastede rekylgeværer til balterne, og i de næste 1½ år forblev København hovedbasen for den vestlige støtte til baltisk uafhængighed og intervention mod bolsjevikkerne og tyskerne i Østersøområdet.

- I 1920'erne så Danmark sig som dækket af britisk flådemagt mod både den mest sandsynlige fjende – Sovjetrusland – og mod det besejrede Tyskland, men mod slutningen af årtiet dannede man sig i den tyske flåde den opfattelse, at Danmark havde indgået en hemmelig alliance med Polen og Frankrig mod Tyskland.
- Ved at tage mod Nordslesvig fra Ententen havde man – tyskfjendtligt – placeret sig i Frankrigs lomme. Det blev meldt om mange franske militære i København (den danske hær var ved at købe moderne franske kanoner) og Drogden var ved at blive uddybet, så den franske flåde hurtigt kunne forstærke den polske.
- Den tyske flåde rettede en intensiv efterretningsvirksomhed mod Danmark, og det kommende stabsofficerer begyndte at studere Plan J fra krigen.
- Det blev den nye viceadmiral, Hjalmar Rechnitzer, der gennem kontaktbesøg og senere udveksling af officerer overbeviste Raeder om, at danskerne ikke havde fjendtlige hensigter.
- Herunder anvendte Rechnitzer den diplomatisk orienterede, usikre, men selvglade kommandørkaptajn, Frederik Pontoppidan, som forbindelsesofficer. Rechnitzer stolede på Pontoppidan, efter han havde reddet fra førtidspensionering ved styrkereduktionerne ved den nye 1932-flådeordning.
- Det afgørende element i forløbet var nok, at tyskerne i 1932 forstod, at den danske flåde var ved at blive reduceret til en størrelse, der fjernede enhver operativ kapacitet og demoraliserede officererne.
- Forløbet lagde grunden for Rechnitzers tillid til Raeder.